

Maciej MROCKOWSKI

Silphidae, Byrrhidae i Dermestidae (Coleoptera) Bieszczadów

W piśmiennictwie faunistycznym dotyczącym Polski niewiele jest prac poświęconych chrząszczom Bieszczadów. Dotyczą one stosunkowo niewielkich grup tego rzędu, a żadna z nich nie omawia opracowanych niżej rodzin. Brak też w krajowej literaturze jakiegokolwiek wzmianki o występowaniu w powiatach Sanok, Lesko i Ustrzyki Dolne któregośkolwiek gatunku z rodzin *Silphidae*, *Byrrhidae* i *Dermestidae*. Tak więc żaden z 27 niżej podanych gatunków nie był do tej pory notowany z Bieszczadów.

Do opracowania włączono nie tylko materiały z Bieszczadów właściwych, lecz także z ich północnego przedgórza. Północną granicę terenu objętego niniejszym opracowaniem stanowi linia Lesko-Ustrzyki Dolne, mimo że północną granicę Bieszczadów wyznacza, w zależności od włączenia czy wyłączenia pasma Otrytu, bądź linia Baligród-Chmiel, bądź też linia Baligród-Polana. Objęcie badaniami przedgórza Bieszczadów pozwala na lepszą analizę ich fauny.

Opracowane materiały zostały zgromadzone przez pracowników Instytutu Zoologicznego PAN podczas badań terenowych prowadzonych w latach 1953–1970. Badania te objęły prawie całe Bieszczady, z wyjątkiem najbardziej zachodniej ich części, leżącej w pow. Sanok, w pobliżu przełęczy Łupkowskiej.

Materiały dowodowe przechowywane są w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Warszawie.

WYKAZ GATUNKÓW

Silphidae

Nicrophorus investigator ZETTERSTEDT

Gatunek występujący wszędzie w całej Holarktyce. W Polsce również powszechny, lecz spotykany niezbyt często. Padlinożerny.

Pow. Ustrzyki Dolne: dolina Terebowca; Bereżki. Od końca czerwca do połowy lipca, 2 okazy.

Nicrophorus fossor ERICHSON

Gatunek występujący w całej Holarktyce. W Polsce wszędzie, lecz dość rzadko spotykany. Padlinożerny.

Pow. Lesko: Cisna. Koniec września, 2 okazy.

Nicrophorus vespilloides (HERBST)

Gatunek bardzo szeroko rozmieszczony, w całej Eurazji. W Polsce bardzo liczny i pospolity, znajdowany na rozmaitego rodzaju padlinie.

Pow. Ustrzyki Dolne: dolina Terebowca; Bereżki; Ustrzyki Górne. Od końca czerwca do końca sierpnia, 8 okazów.

Necrodes littoralis (LINNAEUS)

Gatunek występujący w Europie prawie wszędzie. W Polsce dość częsty. Padlinożerny.

Pow. Lesko: Baligród; Baligród-Czarne; Habkowce; g. Chryszczata. Od drugiej dekady lipca do początku sierpnia, 4 okazy.

Silpha rugosa LINNAEUS

Gatunek szeroko rozmieszczony w Europie, na Kaukazie i w Iranie. W Polsce wszędzie pospolity, znajdowany na padlinie.

Pow. Lesko: Cisna. Pow. Ustrzyki Dolne: dolina Terebowca; Bereżki. Koniec czerwca, lipiec, koniec września, 29 okazów.

Silpha sinuata FABRICIUS

Gatunek zasiedlający Europę, Afrykę Północną i Iran. W Polsce wszędzie bardzo pospolity, znajdowany na padlinie.

Pow. Lesko: Cisna. Pow. Ustrzyki Dolne: Bereżki; Wołosate; Krywe. Od maja do września, 47 okazów.

Silpha thoracica LINNAEUS

Gatunek rozmieszczony w prawie całej Palearktyce. W Polsce wszędzie bardzo liczny. Spotykany na padlinie, w odchodach ssaków, na gnijących grzybach i w ściółce leśnej.

Pow. Lesko: Wetlina; Połonina Wetlińska. Pow. Ustrzyki Dolne: dolina Terebowca; Ustrzyki Górne; Otryt koło Dwernika; Bereżki; leśn. Sokoliki w nadleśn. Tarnawa; g. Tworylczyk. Od maja do września, 25 okazów.

Silpha carinata HERBST

Gatunek szeroko rozprzestrzeniony w prawie całej Palearktyce. W Polsce wszędzie, unika jednak lasów. W Bieszczadach łowiony wyłącznie w ich najwyżej położonych częściach, na połoninach.

Pow. Lesko: Hnatowe Berdo koło Wetliny; g. Smerek; Połonina Wetlińska. Pow. Ustrzyki Dolne: g. Krzemień; Bukowe Berdo; g. Tarnica; g. Kińczuk Bukowski; Połonina Caryńska; Ustrzyki Górne; g. Halicz; Szeroki Wierch; g. Wielka Rawka; Pasma Hulskie. Od maja do września, 59 okazów.

Silpha atrata LINNAEUS

Gatunek bardzo szeroko rozmieszczony w prawie całej Palearktyce. W Polsce wszędzie pospolity, występuje przede wszystkim w lasach, w ściółce. Drapieżny, żywi się głównie (zarówno larwy jak i postacie dojrzałe) ślimakami, dżdżownicami i innymi wolno poruszającymi się bezkręgowcami, a ponadto grzybami.

Pow. Lesko: Piekło koło Baligrodu. Pow. Ustrzyki Dolne: Dwernik; Pszczeliny; Dwerniczek; Bereżki; dolina potoku Muczny. Od połowy lipca do połowy października, 11 okazów.

Silpha atrata ab. *pedemontana* FABRICIUS

Odmiana ta różni się od formy typowej ubarwieniem wierzchu ciała, które jest jasnobrunatne a nie czarne czy czarnobrunatne.

Pow. Ustrzyki Dolne: Dwernik; Pszczeliny. W maju i listopadzie, 2 okazy.

*Byrrhidae**Limnichus sericeus* (DUFTSCHMID)

Gatunek szeroko rozmieszczony w całej Palearktyce. W Polsce znany z południowych województw (wrocławskie, katowickie, krakowskie, rzeszowskie) oraz z pojedynczych stanowisk koło Zamościa, Warszawy i Łodzi.

Pow. Ustrzyki Dolne: dolina Wołosatego; Jasień; Ustrzyki Górne. Czerwiec, 13 okazów.

Simplocaria acuminata ERICHSON

Gatunek występujący w górach Europy Środkowej. W Polsce wykazany z Sudetów, Tatr, Podhala i Beskidu Zachodniego.

Pow. Ustrzyki Dolne: Ustrzyki Górne; Bukowe Berdo. Od września do listopada, 8 okazów.

Byrrhus arietinus STEFFANY

Gatunek znany z prawie całej Europy i Kaukazu. Jego rozmieszczenie w Polsce nie jest w pełni wyjaśnione, ze względu na rzadkość spotykania. Niewiele znanych stanowisk w kraju skupionych jest głównie w jego południowej części.

Pow. Ustrzyki Dolne: Połonina Caryńska; g. Tarnica. Maj i wrzesień, 2 okazy.

Byrrhus fasciatus (FÖRSTER)

Gatunek szeroko rozmieszczony w Holarktyce. W Polsce wszędzie pospolity.

Pow. Ustrzyki Dolne: g. Tarnica. Lipiec, 1 okaz.

Byrrhus pilula (LINNAEUS)

Gatunek występujący w całej Palearktyce. W Polsce wszędzie bardzo pospolity, głównie w lasach, w ściółce.

Pow. Sanok: Duszatyn. Pow. Lesko: Baligród-Czarne. Pow. Ustrzyki Dolne: Polana; Stuposiany; dolina Potoku Caryńskiego; Ustrzyki Górne. Od maja do lipca, 9 okazów.

Byrrhus pustulatus (FÖRSTER)

Gatunek występujący w prawie całej Palearktyce. W Polsce wszędzie.

Pow. Ustrzyki Dolne: Przysłop; Ustrzyki Górne. Od końca maja do początku czerwca, 2 okazy.

Byrrhus luniger GERMAR

Gatunek górski, znany z gór Europy Środkowej. W Polsce znany z Sudetów i Karpat, ale z Karpat jedynie z niewielu stanowisk; prawdopodobnie jednak w naszych Karpatach wszędzie występuje.

Pow. Lesko: Cisna; Habkowiec; Wetlina. Maj, 5 okazów.

Byrrhus glabratus HEER

Gatunek górski, występujący w górach Europy Środkowej. W Polsce pospolity w Sudetach i Karpatach.

Pow. Lesko: Połonina Wetlińska. Pow. Ustrzyki Dolne: Pasma Hulskie; między Berehami Górnymi a Dwernikiem; g. Tarnica. Od maja do lipca, 4 okazy.

Cytilus sericeus (FÖRSTER)

Gatunek występujący w całej Holarktyce. W Polsce wszędzie pospolity.

Pow. Sanok: Komańcza; Duszatyn. Pow. Lesko: Moczarnie koło Wetliny. Pow. Ustrzyki Dolne: Dwernik nad Sanem; Czarna; Otryt; Smolnik nad Sanem; g. Żuków; Bereżki; Ustrzyki Górne. Od czerwca do lipca, 16 okazów.

Dermestidae

Dermestes lardarius LINNAEUS

Gatunek kosmopolityczny, bardzo pospolity i groźny szkodnik magazynowy, gdzie niszczy wszelkie produkty pochodzenia zwierzęcego, głównie mięso, skóry, futra. W Polsce wszędzie pospolity.

Pow. Lesko: Baligród. Pow. Ustrzyki Dolne: Bereżki. Od maja do lipca, 5 okazów.

Attagenus schaefferi (HERBST)

Gatunek szeroko rozmieszczony w prawie całej Holarktyce, wszędzie jednak niezbyt często łowiony. W całej Polsce, ale łowiony sporadycznie i pojedynczo. Występuje wyłącznie na terenach leśnych, co związane jest z trybem życia larw, przebywających pod korą drzew i w gniazdach leśnych ptaków.

Ustrzyki Dolne, 5 lipca, 1 okaz.

Attagenus unicolor (BRAHM)

Gatunek kosmopolityczny, groźny szkodnik magazynów, gdzie uszkadza wszelkie suche produkty pochodzenia zwierzęcego, np. wełnę, pierze, futra. W Polsce bardzo rozpowszechniony.

Pow. Lesko: Wołkowyja, lipiec, 1 okaz. Pow. Ustrzyki Dolne: Ustrzyki (Dolne ?), 3 okazy w zbiorze B. KOTULI.

Attagenus pellio (LINNAEUS)

Gatunek kosmopolityczny, bardzo groźny szkodnik magazynowy, niszczy przede wszystkim skóry i futra. W Polsce wszędzie pospolity.

Pow. Ustrzyki Dolne: Ustrzyki Górne. Czerwiec, 1 okaz.

Anthrenus pimpinellae FABRICIUS

Gatunek prawie kosmopolityczny, w Polsce wszędzie. Występuje od maja do sierpnia, chętnie przebywa na kwiatkach, szczególnie białych. Częsty na baldaszkowatych. Larwy żyją w gniazdach ptaków i ssaków, również w budynkach gospodarczych i mieszkalnych.

Pow. Lesko: Myczków. Początek lipca, 5 okazów.

Anthrenus scrophulariae (LINNAEUS)

Gatunek prawie kosmopolityczny, w całej Polsce pospolity. Występuje od maja do lipca na rozmaitych kwiatkach, na ogół białych. Najliczniej na baldaszkowatych. Częsty w obrębie osiedli ludzkich — larwy żyją w budynkach mieszkalnych i gospodarczych.

Pow. Lesko: Wołkowyja; Myczków. Pow. Ustrzyki Dolne: Czarna; Polana; Lutowiska; Bereżki; Ustrzyki Górne. Czerwiec i lipiec, 16 okazów.

Anthrenus museorum (LINNAEUS)

Gatunek szeroko rozmieszczony w całej Holarktyce, w Polsce pospolity na kwiatkach, szczególnie białych, baldaszkowatych. Larwy żyją pod korą drzew, w gniazdach oraz w starych, drewnianych budynkach.

Pow. Lesko: Hoczew; Nowosiółki; Myczków; Łubne; Cisna; Dołżyca; Wetlina. Pow. Ustrzyki Dolne: Czarna; Polana; Lutowiska; Chmiel; Ustrzyki Górne. Czerwiec i lipiec, 52 okazy.

Anthrenus polonicus MROZKOWSKI

Gatunek występujący w Europie Wschodniej. Przez Polskę przebiega zachodnia granica jego zasięgu, mniej więcej wzdłuż linii Słupsk–Racibórz. Na zachód od tej

linii nie łowiony. Im bardziej na wschód — tym liczniejszy na kwiatach, głównie białych. Larwy żyją pod korą drzew i w starych, drewnianych budynkach.

Pow. Lesko: Huzele; Hoczew; Baligród. Pow. Ustrzyki Dolne: Ustrzyki Górne. Lipiec, 20 okazów.

Anthrenus fuscus OLIVIER

Gatunek rozmieszczony w Europie Środkowej. Przez Polskę przebiega wschodnia granica jego zasięgu, mniej więcej wzdłuż linii Elbląg-Hrubieszów. Na wschód od tej linii nie znany. Łowiony dość rzadko i pojedynczo na rozmaitych kwiatach.

Pow. Lesko: Huzele. Lipiec, 1 okaz.

Przedstawiona wyżej lista 27 gatunków nie wyczerpuje z pewnością fauny Bieszczadów w omawianym zakresie. Z ogólnego rozmieszczenia innych gatunków można wnioskować, iż wiele z nich występuje w Bieszczadach, aczkolwiek nie zostały tam jeszcze znalezione. Można z dużą dozą prawdopodobieństwa przypuścić, iż ogólna liczba gatunków z rodzin *Silphidae*, *Byrrhidae* i *Dermestidae* żyjących w Bieszczadach przekracza 40.

Większość, bo aż 18 ze stwierdzonych dotychczas gatunków rozmieszczonych jest bardzo szeroko na świecie, w całej lub prawie całej Palearktyce, niektóre występują także w Ameryce Północnej. Dalsze cztery gatunki zasiedlają całą Europę. Te wszystkie gatunki są dostosowane do życia w bardzo rozmaitych warunkach, a ich występowanie nie zależy, lub zależy w niewielkim stopniu od różnicowań klimatycznych, od wysokości nad poziomem morza czy od typów siedlisk biologicznych. Z pozostałych, trzy gatunki złowione w samych Bieszczadach (*Simplocaria acuminata*, *Byrrhus luniger* i *B. glabratus*), to gatunki górskie, występujące w górach Europy Środkowej. Wszystkie trzy występują prawdopodobnie w Karpatach wszędzie; *B. luniger* znany jest jednak z niewielu stanowisk i rzadko łowiony. Ostatnie dwa wreszcie, *Anthrenus polonicus* i *A. fuscus*, to gatunki wikariujące, z których pierwszy występuje w Europie Wschodniej, a drugi w Środkowej. Przez Polskę przebiegają granice ich zasięgu: wschodnia dla *A. fuscus* i zachodnia dla *A. polonicus*. Zasięgi ich na stosunkowo niewielkim pasie leżącym w Polsce zachodzą na siebie. Pas ten można wyznaczyć u nas czworobokiem, którego wierzchołkami są Racibórz, Słupsk, Elbląg i Hrubieszów. Bieszczady znajdują się właśnie na tak wyznaczonym obszarze. Gatunek zachodni, *A. fuscus*, nie był jednak łowiony na terenie właściwych Bieszczadów, lecz na ich przedgórzu, w miejscowości Huzele leżącej tuż koło Leska.

Wszystkie objęte opracowaniem gatunki *Silphidae* łowione były we właściwych Bieszczadach. Z rodziny *Byrrhidae* trzy gatunki, a mianowicie *Limnichus sericeus*, *Byrrhus pilula* i *Cytilus sericeus* zbierano także i na przedgórzu. Z rodziny *Dermestidae*

na 9 gatunków aż cztery łowiono tylko na przedgórzu, trzy zarówno na przedgórzu jak i w samych Bieszczadach, a dwa tylko w Bieszczadach. Gatunki łowione tylko na przedgórzu to: *Attagenus schaefferi*, *Att. unicolor*, *Anthrenus pimpinellae* i *A. fuscus*. Pierwszy z nich to gatunek leśny, łowiony u nas dość rzadko. Wszystkie jednak występują prawdopodobnie także we właściwych Bieszczadach, przynajmniej w ich niższych, zalesionych częściach.

Charakterystycznym elementem bieszczadzskich połonin jest *Silpha carinata*. Gatunek ten w Bieszczadach występuje jedynie na połoninach, nie schodząc do niższych, zalesionych części. Innym gatunkiem, którego obecność w Bieszczadach warta jest podkreślenia, jest *Byrrhus arietinus*, złowiony na Połoninie Caryńskiej oraz na Tarnicy. Jest to gatunek bardzo rzadko u nas spotykany, znany tylko z niewielu stanowisk. Również rzadko u nas spotykany jest *Byrrhus luniger*, gatunek górski, znany z naszych Karpat z kilku zaledwie stanowisk, a w Bieszczadach złowiony w Habkowcach, Cisnej i Wetlinie.

Kilka gatunków łowionych w Bieszczadach (*Silpha atrata*, *Limnichus sericeus*, *Attagenus schaefferi*) to gatunki typowo leśne, występujące w Bieszczadach jedynie w ich niższych, zalesionych częściach. W częściach wyższych, na połoninach, nie należy spodziewać się ich spotkania — wyklucza to ich biologia, zarówno postaci dojrzałych, jak i larw.

Instytut Zoologiczny PAN
Warszawa, Wilcza 64

РЕЗЮМЕ

[Заглавие: *Silphidae*, *Byrrhidae* и *Dermestidae* (Coleoptera) Бещад]

Автор приводит список содержащий 27 видов, принадлежащих к перечисленным в заглавии семействам, ни один из которых не был известен для Бещад. Три из них являются горными видами, три другие — типично лесными. *Silpha carinata* встречается в Бещадах только на полонинах и не спускается до зоны лесов.

SUMMARY

[Title: *Silphidae*, *Byrrhidae* and *Dermestidae* (Coleoptera) of Bieszczady Mts.]

The author lists 27 species belonging to *Silphidae*, *Byrrhidae* and *Dermestidae*. None has been recorded from Bieszczady before. Three of them are typical of mountains, three other typically forest species. *Silpha carinata* occurs in Bieszczady Mts. only in the zone above the timber line and has not been found below.